

GPS NAVIGATORIUS LARK

199,-
~~299,-~~

VILNIUS, S.Žukausko g. 39, (8-670) 95555;
KAUNAS, Savanoriu pr. 315, (8-655) 58522
KLAIPĖDA, S.Daukanto g. 10, (8-647) 33113

RYTOJ **+19 °C**

PORYT **+19 °C**

AKTUALIJOS / 6 psl.

Seksualinių mažumų atstovai pas prezidentę ieškojo užtarimo

AKTUALIJOS / 6 psl.

V.Lingio žudikui teismas atvėrė kalėjimo vartus

Prokurorai ketina skųsti teismo sprendimą dėl Igorio Achremovo lygtinio paleidimo į laisvę.

GARSENYBĖS / 12 psl.

Aktoriai nekomentuoja kalbų apie jų romaną

Šiandien su laikraščiu – „15MIN“ SVEIKATA!

Apie sveikatą, grožį ir gerą savijautą.

Kirilicai pritapti nebuvo galimybių

A.Smetonos nuomone, tautinį sąmoningumą stiprinanti laisvesnė spauda itin prisidėjo ir prie valstybės atkūrimo.

I.Gelūno nuotr.

Шяндийен швясдами Спаудос атгавимо, калбос ир кнйгос дйена лйетувый гали джяугтис – ю гимтон калба нйекада небуво токя стипри кайп шяндийен.

Maždaug taip būtų atrodęs sakinyš „Šiandien švęsdami Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną lietuviai gali džiaugtis – jų gimtoji kalba niekada nebuvo tokia stipri kaip šiandien“, jeigu caro valdžia prieš 106 metus nebūtų atšaukusi

draudimo rašyti lietuviškai lotyniškais rašmenimis. Žinoma, nebūtų buvę ir ko švęsti.

Dabar rusiškais rašmenimis išspausdintas lietuviškas tekstas atrodo kaip pokštas. Tačiau 1904 metų gegužės 7-oji vainikavo 40 metų trukusią kovą už tautos gyvastį, už kurią kovojo knygnešiai, slaptų kaimiškų mokyklų daraktoriai ir savo tyliu pasipriešinimu daugybę lietuvių, skaitydami nelegaliai gautą lietuvišką spaudą lotyniškais rašmenimis

ir neleiddami savo vaikų į carinę mokyklą.

Lietuvių kova prieš rusinimą buvo pasiekusi tokį mastą, kad, pasak Ilinojaus universitete Čikagoje dirbančio lietuvių kalbos ir literatūros profesoriaus Giedriaus Subačiaus, praktiškai nebuvo galimybių, kad lietuvių kalbos rašyba kirilica būtų įsigalėjusi. Iš pradžių imperijos administracija bandė slaviškais rašmenimis imituoti atskiras lietuvių tarmes ar jų mišinius, tačiau maždaug nuo

1890 metų kirilica parašytų knygų autoriai ėmė orientuotis į bendrinę lietuvių kalbą, susiformavusią per nelegalią spaudą – perrašinėdami žodžius tiesiog keitė raides rusiškėmis. Be to, caro atstovų darbas neprilygo pačių lietuvių pastangoms: per 40 metų išleistos vos 56 kirilica parašytos knygos. Nelegalių knygų lietuviškais rašmenimis Rusijoje ir Amerikoje per tuos 40 metų išleista beveik 4 tūkst. – 66 kartus daugiau.

Nukelta į 4 psl.

Adresas: Vilnius
Plotas: 200.00 m²
Sklypo plotas: 15.00 a
Kambarių skaičius: 7 k.
Statybos metai: 2009 m.
Kaina: € 250 000 LT

domoplus.lt

Nekilnojamojo turto skelbimų portalas

TAKSI

1400

2 444 000

1km 1.2514

Gyvas žmonių portalas

www.ikrauk.lt

SU SPAUDOS ATGAVIMO DIENA!

15 min

Kirilicai pritapti nebuvo galimybių

GEDIMINAS CIBULSKIS

g.cibulskis@15min.lt

Atkelta iš 1 psl.

Galiausiai Lietuvoje nebuvo rašymo kirilica tradicijos. G.Subačius pasakojo iki 7-o XIX a. dešimtmečio neradęs nė vieno lietuviškai kirilica parašyto teksto. Be to, katalikams perimti stačiatikių rašybą tuo metu būtų buvusi erezija, mat raidės forma laikyta šventa.

Pasak Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto dekaną Antaną Smetoną, bendrinė lietuvių kalba pradėjo formuotis su Martyno Mažvydo „Katekizmu“, tačiau šiuolaikinės bendrinės kalbos ištakos – XIX a. antroji pusė – kartu su „Aušra“, „Varpu“, kurie sprendė ne tik kultūrinius, ideologinius klausimus, bet ir lietuvių kalbos rašybos, normų problemas. „Tai, matyt, būdinga lietuviams: kol jiems gerai, tol jie viskuo patenkinti ir puikiai tinginiauja. Kai tik tai juos pradeda spausti, drausti, jie ima taip priešintis, kad pridaro daug gerų dalykų“, – pastebėjo lituanistas.

1904 metais atgavę spaudos laisvę, lietuviai pradėjo spausdinti savo tekstus taip, kaip jie nori, o ne kaip diktuoja iš imperijos centro, galėjo plėtoti daktorinę mokyklą. Dar spaudos draudimo metais pradėtos leisti Jono Jablonskio gramatikos iki pat 3-jo dešimtmečio padarė didžiausią įtaką kalbos norminimui.

Atgavus Nepriklausomybę imta tvarkyti kalbą valstybiniu mastu. Ypač prisidėjo Švietimo ministerija, įgyvendintas privalomas pradinis mokymas, tauta darėsi vis raštingesnė. Tačiau ministerija reguliavo tik pedagoginę sritį, o spauda kalbos požiū-

Šiuolaikinės bendrinės kalbos ištakos – XIX a. antroji pusė, kartu su „Aušra“, „Varpu“.

riu turėjo absoliučią laisvę, todėl, anot A.Smetonos, „geltonojoje literatūroje ir puskalbės pasitaikydavo“.

Nors sovietmečiu mūsų kalba buvo stumiami iš viešosios erdvės, masiškai lietuviai išmoko rašyti per pirmuosius okupacijos dešimtmečius. Be to, tuomet sistemškai pradėdami ruošti specialistai, leidžiami žodynai. Nors spaudos turinys anuomet ir buvo propagandinis, pasak A.Smetonos, „kalbos kokybės požiūriu spauda nei pirmojoje respublikoje, nei dabar nėra tokia tvarkinga“.

Anot lituanistų, dabar lietuvių kalba – stipri kaip niekada. Pasaulyje yra apie 5–6 tūkst. kalbų, kas keli mėnesiai po vieną jų miršta. Tuo tarpu lietuvių kalba yra tarp 10 proc. stipriausių pasaulio kalbų. „O tie keli angliški užrašai Gedimino prospekte... Visada sakau, kad man tik tada pasidarys baisu, kad prarandame savo kalbą, jei jūs pagausite save dažniau galvojantį ar sapnuojantį angliškai, o ne lietuviškai“, – kalbėjo G.Subačius. Jis nesureikšmina ir šiuolaikinių technologijų neva keliamo pavojaus: „Kokia lietuvių bendrinei kalbai yra žala, jeigu du vaikai rašo trumpąsias žinutes be nosinių raidžių?“

Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių kalbos katedros profesorė Rūta Marcinkevičienė pastebėjo, kad lie-

tuvių kalba, kaip ir kitos, pastaruoju metu buitiškėja: „Dėl įvairių technologijų, ypač kompiuterio, įtakos sakinė, gyvoji kalba priartėja prie rašytinės, šnekamosios kalbos žodžiai ir intonacijos persmelkia visus stilius ir žanrus, vis rečiau pasitaiko žmonių, kurie kalba „lyg iš rašto“.“

Ar galime būti tikri, kad tie, kurie kalbėjo lietuviškai 1904 metais, susikalbėtų su lietuviškai kalbančiais 2200 ar 2300 metais? A.Smetona atkreipė dėmesį, kad per tūkstantmetį lietuvių kalba kito daug lėčiau nei dauguma kitų kalbų, tačiau nuo XIX a. ir XX a. sandūros šis procesas labai paspartėjo. „Kaip lietuvių kalba pasikeis po 200 metų, aš nežinau, bet turint galvoje tai, kad ji keičiasi daug sparčiau nei iki šiol, yra pavojų, kad nesusikalbėtume su tais būsimais lietuviais. Bet tai vis tiek bus ta pati lietuvių kalba“, – įsitikinęs dekanas.

Pasak G.Subačiaus, per šimtą metų kalboje pasikeičia 10–20 proc. žodžių. „Po 200 metų, manau, būtų susikalbama, nors ne viskas visai tiksliai suprantama. Antra vertus, senstanti kalba ima atrodyti juokinga – paimkite paskaityti fotografuotiniu būdu išleistus „Varpo“ numerius – paskaitę ilgiau būtina arba nusišypsosite, arba nusijuoksite dėl „keistos“ kalbos. Taip mūsų šiandienos laikraščius po 200 metų skaitys ir juoksis, bet visai neblogai supras“, – prognozavo profesorius.

Š vietoj sz

1904 metais, kai spaudos draudimas Lietuvai oficialiai buvo panaikintas, bendrinė lietuvių kalba praktiškai jau buvo susiformavusi. Prie to, kokia rašybos forma bendrinei kalbai buvo pasirinkta, tam tikra prasme prisidėjo ir Rusijos imperija.

Lietuviški tekstai nuo XVI a. pab. Didžiojoje Lietuvoje buvo rašomi raštu, kurį dabar kai kas vadina lenkišku: sz – „š“, cz – „č“, w – „v“. Tačiau XIX a. pabaigoje nuspręsta jo atsisakyti. „Dabar sakome, kad mums draudė rašyti lotyniškais raidėmis. Imperija iš tiesų uždraudė rašyti lenkiškais raidėmis, kad nebūtume lenkų kalbos ir kultūros veikiami ir kad su lenkais į sukilimus neitume. Taigi lietuvių inteligentai XIX a. pabaigoje ne tik bandė patys atsiritoti nuo lenkų įtakos, bet ir siekdami gauti teisę rašyti lotyniškais raidėmis, visokiais būdais siekė Rusijos valdžiai įrodyti, kad jie nerašo lenkiškais raidėmis“, – pasakojo G.Subačius.

XIX a. pab. lietuvių kalboje atsirado ir nauji garsai: f, h, ch, iki tol žmonės, net ir pats J.Jablonskis, sakydavo: „pabrikas“. Naujausia lietuviška raidė – ū. J.Jablonskis pradėjo ją diegti dar „Varpe“. Jis sulaukė milžiniško pasipriešinimo, tačiau vis tiek įdėjo ją į savo 1901 metų gramatiką, kuri greitai įgijo autoritetą. Kai 1904 metų pabaigoje išėjo „Vilniaus žinios“, ū jau buvo vartojama.

G.Subačius

Nunyko tarmės

Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių kalbos katedros profesorė R.Marcinkevičienė, trumpai apžvelgdama lietuvių kalbos raidą nuo XIX a. pab. iki dabar, nurodė, kad per tą laiką susiformavo bendrinė kalba, išnyko buvusi tarminė įvairovė – pašnektės, šnektos, patarmės – gerokai apnyko tarmės, tačiau susiformavo socialiniai dialektai, slengas, atsirado žymiai didesnė praraja tarp kultūringų ir nekultūringų žmonių kalbos. „Be to, į mūsų kalbą atkeliavo, prie jos daugiau ar mažiau pritapo ir joje pasiliko daug skolintų žodžių iš kitų kalbų, buvo sukurta gyvenimo pokyčius atspindinčių naujadarų“, – dėstė profesorė.

1864

Po 1863–1864 m. sukilimo, 1864-ųjų gegužės 14 dieną Vilniaus generalgubernatorius Michailas Muravjovas kreipėsi į carą ir gavo pritarimą lietuviškai spaudai lotyniškais raidėmis uždrausti.

1904

Caras Nikolajus II 1904 m. gegužės 7 d. patvirtino Rusijos ministrų komiteto nutarimą panaikinti visus anksčiau priimtus vyriausybės nutarimus ir potvarkius dėl lietuvių bei žemaičių rašto ir leisti leidiniuose vartoti, be rusiškojo, taip pat lotyniškąjį arba kitokį raidyną.